

Innst. 276 S

(2011–2012)

Innstilling til Stortinget fra kontroll- og konstitusjonskomiteen

Dokument nr. 12:16 (2007–2008)

Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen om grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen og Finn- Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Carl I. Hagen, om språklig fornyelse av Grunnloven

Til Stortinget

Bakgrunn

Ovennevnte grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Carl I. Hagen, gjelder språklig fornyelse av Grunnloven.

Forslagsstillerne viser til at Grunnloven foreligger i et foreldet språk, og at teksten av den grunn kan være vanskelig tilgjengelig for mange mennesker i dag. Dette gjelder ikke bare for de gamle bestemmelser med forankring i 1800-tallet, men også for nye. Ifølge etablert praksis skal nemlig nye grunnlovsbestemmelser formuleres i samme gammeldagse språkform.

Det står imidlertid ingenting i Grunnloven om hvilken språkform nye bestemmelser skal utformes i.

Forslagsstillerne viser til at Grunnlovens ortografi – i motsetning til hva mange tror – ikke har stått uendret siden 1814. De som utformet grunnlovsforslag på 1800-tallet, skrev stort sett slik man på det aktuelle tidspunkt var vant til å skrive i juridisk-administrativ og parlamentarisk prosa. De fulgte altså ikke til punkt og prikke den rettskrivning og den grammatikk som forelå i Grunnloven av 1814 (den i mai eller den i november). Grunnlovs-konservatisme hva *innholdet* angår, gjorde seg gjeldende alt i 1820-årene, men konservatismen fikk ikke samme krevene *språklige* uttrykk på 1800-tallet som i det neste århundre.

I 1903 ble det gjennomført en oppdatering av skrivemåten av en rekke ord i Grunnloven, samtidig

som man fjernet noen grammatiske inkonsekvenser som var kommet inn i lovteksten på 1800-tallet. I en del tilfeller hadde 1800-tallets grunnlovsvedtak innført former som var mer moderne enn man fant passende i 1903, og så restituerte man de gamle formene.

Med justeringen i 1903 ble språket i Grunnloven løftet nærmere samtidens ortografi, men loven beholdt noen språktrekk som gjennomgående var fremmede for det alminnelige lovspråket fra samme tid, f.eks. flertallsbøyning av verb. Revisjonen i 1903 var forsiktig; grammatikken og vokabularet i den overleverte teksten ble beholdt.

Sammenfatningsvis kan man si at Grunnlovens språk, slik det ble lagt til rette i 1903, og slik det foreligger i vår gjeldende Grunnlov, svarer til skriftspråket i beslektede genre i Norge i siste tredjedel av 1800-tallet. Forslagsstillerne viser til at på de fleste punkter er Grunnlovens språk etter justeringen i 1903 i harmoni med den juridisk-administrative og parlamentariske språkpraksis i dette tidsrom. De som gjennomførte revisjonen i 1903, ville at Grunnloven skulle oppebære et konservativt språk; loven skulle fremtre i det hevdede skriftspråk – men med en viss åpning for det nye som hadde funnet inngang i edlere stil.

Språkformen i Stortingets grunnlovsutgave fra 1903 har gjennom hele 1900-tallet vært betraktet som normen for utforming av nye grunnlovsbestemmelser, og forslagsstillerne har nesten alle lagt vinn på å følge den normen. Et grunnlovsforslag som i språklig henseende avviker fra 1903-teksten, har på 1900-tallet gjennomgående vært ansett for å være feilaktig utformet.

En del språklige feil som var kommet inn i loven siden 1903, ble således rettet da Stortinget i 1914 og 1921 lot utgi nye utgaver av Grunnloven. Så sent som i 2006 vedtok Stortinget enstemmig et grunnlovsforslag om en rekke språklige rettelser i til sammen 15

paragrafer under henvisning til 1903-normen. I 2008 ble det innlevert et grunnlovsforslag med fire rettelser i den gjeldende teksten. Man finner imidlertid neppe tilfeller der et grunnlovsforslag er blitt avvist under henvisning til rettskrivningsfeil eller andre formelle språkfeil.

Forslagsstillerne viser til at etter hvert som tiden går, er Grunnlovens språkform blitt mer og mer fremmed for stortingsrepresentanter og andre som utformer forslag om nye bestemmelser eller endringer av gamle. Dette har medført at mange forslag, og dermed også grunnlovsvedtak, har inneholdt språklige feil. Dels har moderne rettskrivning og grammatikk vært brukt i tilfeller der dette strider mot 1903-normen, dels forekommer såkalte hyperkorrekte former, dvs. ord og uttrykk som ser gammeldage ut, men som ikke harmonerer med normen.

Det krav – eller rettere: den sedvane – at grunnlovsforslag skal utformes i henhold til korrekt 1903-norm, har vist seg vanskelig å imøtekomme på en tilfredsstillende måte.

Å gjøre 1903 om igjen

Nå, godt og vel hundre år etterpå, kan det etter forslagsstillerne syn være på tide med en varsom språklig ansiktsløftning *ad modum* 1903.

Følgende språkhistoriske forhold må imidlertid presiseres: Avstanden mellom skriftspråket i 1814 og den alminnelige juridisk-administrative skrivepraksis nitti år etterpå var betydelig mindre enn avstanden mellom 1903-normen og dagens norske skriftspråk. En lesevant person omkring århundreskiftet var fortløpig med den ortografi og grammatikk han møtte i Grunnloven etter justeringen i 1903. Siden da har språkutviklingen skutt fart, og språket i 1903-utgaven fortøner seg for de fleste av dagens nordmenn som fremmedartet og vanskelig å forsere.

I forslaget fremstår grunnlovsteksten fortsatt i en lett konservativ, verdig eller høytidelig språklig form, men forslagsstillerne tar hensyn til vår tids lesere ved å fjerne noen av de aldersmerker fra 1800-tallet som overlevde revisjonen i 1903 og senere er beholdt.

Nasjonalklenodium

Forslagsstillerne viser til at Grunnloven ikke bare er det øverste rettslige grunnlaget for vårt statsstyre, den spiller også en viktig representativ rolle – den er et klenodium av stor nasjonal symbolverdi.

Det er en utbredt oppfatning at en tekst av slik dignitet skal behandles med respekt og pietet, og det er ikke akseptabelt at den skal inneholde inkonsekvenser og språklige feil.

I 2006 vedtok derfor Stortinget enstemmig et grunnlovsforslag (Dokument nr. 12:8 (2003–2004)) som inneholdt språklige rettelser i 15 paragrafer.

Etter at dette forslaget ble vedtatt, fremtrer Grunnloven nå som et språklig mer enhetlig dokument enn før. Det gjenstår bare få avvik fra 1903-normen.

Men det kan nevnes at så sent som i 2007 vedtok Stortinget et grunnlovsforslag (Dokument nr. 12:1 (2003–2004)) med en språklig feil.

Preposisjonen *mot* (§ 30) var i farten skrevet slik og ikke *mod*, som ville være riktig grunnlovsspråk. Den feilaktige skrivemåten forekom i forslaget og var bekjentgjort i trykken, så selv om feilen ble oppdaget før stortingsbehandlingen, var det for sent å rette den.

Dermed vedtok Stortinget – med vitende og vilje – forslaget med den feilaktige ordlyden. Og ettersom språklige rettelser etter rådende oppfatning er å betrakte som grunnlovsendringer, må rettelsen mot til mod vedtas i de former som Grunnloven selv krever for grunnlovsforslag.

At de som utarbeider nye grunnlovsbestemmelser, skal beherske korrekt grunnlovsspråk og mestre alle grammatiske og ortografiske detaljer fra 1800-tallet, er ifølge forslagsstillerne en urealistisk fordring. Stortingets presidentskap har trukket konsekvensen av en slik erkjennelse og i 2008 instituert en ordning med obligatorisk språklig kvalitetssikring av grunnlovsforslag, jf. brev fra stortingspresident Thorbjørn Jagland 28. april 2008 til stortingsrepresentantene og partigruppene.

Mindre fremmedartet, mer tilgjengelig

Forslaget går ut på å gjøre «1903 om igjen» vel 100 år etter. Grunnlovsteksten løftes nærmere opp mot vår tid ved at det foretas en del endringer i tegnsetting, ortografi, bøyninger, vokabular og unntaksvis syntaks.

Tekstens særegne høytidelige preg er imidlertid ivaretatt, og mange gloser som ikke hører til det dagligdagse ordforråd, er bevart.

Som i 1903 er dessuten en del språklige inkonsekvenser fjernet, slik at lovteksten fremstår som mer enhetlig enn før.

Under utarbeidelsen av forslaget er det fjernet en del av de aldersmerker som gjør teksten vanskelig tilgjengelig for dagens nordmenn. En vesentlig gevinst ved en slik modernisering er at de som heretter skal fremsette grunnlovsforslag, ikke behøver å mestre et skriftspråk med røtter i 1800-tallet.

Ingen substansielle endringer

Det er en klar forutsetning for forslaget at Grunnlovens meningsinnhold ikke på noe punkt skal forskyves; intensjonen er at revisjonen holder seg strengt innenfor rammen for en *språklig-formell* justering.

Om nødvendig kan Stortinget i forbindelse med et eventuelt vedtak om en gjennomgripende språklig

justering fastslå uttrykkelig at foreliggende justering utelukkende er av språklig art, og at ingen realitetsendringer er foretatt. For øvrig vil jo enhver tolkning av lovens paragrafer uansett måtte skje i lys av den juridiske tradisjon.

Det har for forslagsstillerne vært retningsgivende for arbeidet med forslaget at den språklige fornyelse ikke skal berøre meningsinnholdet. Hvis en slik risiko anses for å foreligge, avstår forslagsstillerne fra å endre og beholder i stedet ordvalget i den gjeldende Grunnloven.

Grunnlovens bruk av modale hjelpeverb som *bør*, *må* og *skal* er blitt stående urørt.

I dagens Grunnlov har alle substantiver i henhold til gammel skriveskikk stor forbokstav. I forslaget har de substantiviske fellesnavnene fått liten forbokstav, i samsvar med moderne norsk.

I den någjeldende Grunnloven står *Kongen* med stor forbokstav overalt, enten det er tale om institusjonen *Kongen i statsråd* eller personen. Det har fra tid til annen vært diskutert om hvorvidt *Kongen* i enkelte paragrafer i den någjeldende tekst refererer til *Kongen i statsråd* eller til personen. Forslaget rommer ingen tolkning, men følger praksis i den gjeldende tekst – bortsett fra at *kongen* i forslaget har liten forbokstav overalt. Likeledes *dronningen*.

Etter at kvinnelig arvefølge til tronen ble innført i 1990, er *Prins* på mange steder i den gjeldende Grunnloven erstattet av *Prinsesse* eller *Prins* (men også i omvendt rekkefølge: *Prins* eller *Prinsesse*).

Språklig justert er også de såkalte «sovende» paragrafer, som altså fortsatt kan sove – om enn i nyere nattdrakt. Det gjelder eksempelvis § 98 om sportler og § 103 om fristed for dem som går konkurs.

Moderat-konservativ variant av dagens skriftnorm

Ettersom Grunnloven skal bevare et lett gammeldags, verdig preg, velger forslaget en moderat-konservative variant av moderne skriftspråk, dvs. skrivemåter og bøyninger som kan sies å være de dominerende i alminnelig skriftspråk fra 1900-tallet, og som ennå er det.

Vokabularet

Siden det her legges til grunn at Grunnloven skal tre frem i en ærverdig drakt, har forslaget beholdt en rekke mer eller mindre alderdommelige gloser fra den någjeldende teksten, idet disse ikke er betraktet som avgjørende anstøtsstener for forståelsen, men nok kan formidle inntrykk av at man står overfor en tekst med røtter i fortiden.

Også en hel del andre tradisjonspregede ord, fortrinnsvis formord eller ord med sammenbindende grammatisk funksjon, er bevart i forslaget.

Relativpronomenet *der* er imidlertid betraktet som så gammeldags at det er sløyfet i forslaget (avløst av *som*).

Gamle kulturord og betegnelser for realia, blant dem en rekke ord som refererer til foreldede institusjoner og ordninger, står uantastet, bortsett fra at ordenes ytre drakt (ortografi) justeres. Det gjøres intet forsøk på å erstatte slike ord med andre gloser, eventuelt finne mer moderne, selvforklarende alternativer. Forslagsstillerne viser til at Grunnloven er et historisk dokument, og den fordrer iblant at leseren skaffer seg innsikt i historiske forhold.

Noen ord som i tidens løp har fått ny betydning, og som – for noens vedkommende – derfor kan være direkte villedende, er skiftet ut med moderne gloser.

Ortografi, tegnsetting

Forslaget legger moderne regler til grunn for ortografi og tegnsetting.

Hva kommatering angår, er den någjeldende Grunnloven meget ujevn. I forslaget er kommatering konsekvent gjennomført etter moderne prinsipper.

Morfologi

A-former i substantiver og verb forekommer ikke, da de ikke ville harmonere med den høytidelige stil som ellers er gjennomført i Grunnloven. Substantivbøyningen er for øvrig helt og holdent moderne, f.eks. *ganger*, *tredjedeler*, *lover*, *dører*, *betjenter*, *statsrådene*, *menneskerettighetene*.

Moderne enhetsformer i verbbøyningen er gjennomført. Det skjernes ikke mellom entall og flertall, slik den någjeldende Grunnloven gjør.

Syntaks

Ledd- og setningsbygningen i den gjeldende Grunnloven er gjennomgående bevart i forslaget.

I enkelte tilfeller har imidlertid en omskrivning til en synonym, mindre kansellispråkspreget konstruksjon vært så nærliggende at den er innført i forslaget. I noen tilfeller er leddfølgen justert slik at den svarer til moderne språkfølelse og skriftspråkspraksis.

Forslag

I dokumentet fremmes følgende forslag:

«Kongeriket Norges Grunnlov skal lyde:

Kongeriket Norges Grunnlov gitt av riksforsamlingen på Eidsvoll den 17. mai 1814, slik den lyder ifølge senere endringer, inklusive de endringer som trer i kraft den 1. oktober 2009.

A

Om statsformen og religionen

§ 1

Kongeriket Norge er et fritt, selvstendig, udelelig og uavhengelig rike. Dets regjeringsform er innskrenket og arvelig monarkisk.

§ 2

Alle innvånere i riket har fri religionsutøvelse.

Den evangelisk-lutherske religion forblir statens offentlige religion. De innvånere som bekjenner seg til den, er forpliktet til å oppdra sine barn i samme.

B

Om den utøvende makt, kongen og den kongelige familie

§ 3

Den utøvende makt er hos kongen eller hos dronningen, hvis hun har ervervet kronen etter bestemmelsene i § 6, § 7 eller § 48 i denne Grunnlov. Når den utøvende makt er hos dronningen, har hun alle de rettigheter og plikter som ifølge denne Grunnlov og landets lover innehas av kongen.

§ 4

Kongen skal alltid bekjenne seg til den evangelisk-lutherske religion og håndheve og beskytte den.

§ 5

Kongens person er hellig; han kan ikke lastes eller anklages. Ansvarligheten påligger hans råd.

§ 6

Arvefølgen er lineal, således at bare i lovlig ekteskap født barn av konge eller dronning eller av en som selv er arveberettiget, kan arve, og at den nærmere linje går foran den fjernere og den eldre i linjen foran den yngre.

Blant arveberettigede regnes også den ufødte, som straks inntar sitt tilbørlige sted i arvelinjen når han eller hun fødes til verden.

Dog tilkommer arverett ikke noen som ikke er født i rett nedstigende linje fra den sist regjerende konge eller dronning eller fra dennes bror eller søster, eller selv er dennes bror eller søster.

Når en til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse fødes, skal hans eller hennes navn og fødselstid tilkjennegis førstholdende storting og antegnes i dets protokoll.

For dem som er født tidligere enn året 1971, gjelder dog denne Grunnlovs § 6 således som den ble vedtatt den 18. november 1905. For dem som er født

tidligere enn året 1990, gjelder likevel at mann går foran kvinne.

§ 7

Er ingen arveberettiget prins eller prinsesse til, kan kongen foreslå sin etterfølger for Stortinget, som har rett til å bestemme valget hvis kongens forslag ikke bifalles.

§ 8

Kongens myndighetsalder fastsettes ved lov.

Så snart kongen har oppnådd den lovbestemte alder, erklærer han seg offentlig å være myndig.

§ 9

Så snart kongen, som myndig, tiltrer regjeringen, avlegger han følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville regjere kongeriket Norge i overensstemmelse med dets konstitusjon og lover, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Er intet storting på den tid samlet, nedlegges eden skriftlig i statsrådet og gjentas høytidelig av kongen på første storting.

§ 10

(Opphevet ved beslutn. 14. mars 1908.)

§ 11

Kongen skal bo innen riket, og han må ikke uten Stortingets samtykke oppholde seg utenfor riket lenger enn seks måneder ad gangen, med mindre han for sin person vil ha tapt retten til kronen.

Kongen må ikke motta noen annen krone eller regjering uten Stortingets samtykke, hvortil fordres to tredjedeler av stemmene.

§ 12

Kongen velger selv et råd av stemmeberettigede norske borgere. Dette råd skal bestå av en statsminister og i det minste syv andre medlemmer.

Av statsrådets medlemmer skal over halvdelen bekjenne seg til statens offentlige religion.

Kongen fordeler forretningene blant statsrådets medlemmer således som han finner det tjenlig. Til å ta sete i statsrådet kan kongen ved overordentlige leiligheter foruten statsrådets sedvanlige medlemmer tilkalle andre norske borgere, men ingen medlemmer av Stortinget.

Ektefeller, foreldre og barn eller to søsken må ikke på samme tid ha sete i statsrådet.

§ 13

Under kongens reiser innen riket kan han overdra styret av riket til statsrådet. Dette skal føre regjerin-

gen i kongens navn og på hans vegne. Det skal ubrytelig etterleve så vel bestemmelsene i denne Grunnlov som de særskilte dermed overensstemmende forskrifter, som kongen meddeler i instruksjon.

Forretningene avgjøres ved stemmegivning, hvorved i tilfelle av stemmelikhet statsministeren eller i dennes fravær det første av de tilstedeværende medlemmer av statsrådet har to stemmer.

Om de saker som statsrådet således avgjør, har det å gi innberetning til kongen.

§ 14

Kongen kan beskikke statssekretærer til å bistå statsrådets medlemmer under utførelsen av deres forretninger utenfor statsrådet. Den enkelte statssekretær handler på vegne av det medlem av statsrådet som han eller hun er knyttet til, i den utstrekning vedkommende bestemmer.

§ 15

Enhver som er medlem av statsrådet, har plikt til å innlevere sin avskjedssøknad etter at Stortinget har fattet beslutning om mistillit til vedkommende statsråd alene eller til det samlede statsråd.

Kongen er forpliktet til å innvilge en slik avskjedssøknad.

Når Stortinget har fattet beslutning om mistillit, kan bare de forretninger utføres som er nødvendige for en forsvarlig embetsførsel.

§ 16

Kongen anordner all offentlig kirke- og gudstjeneste og alle møter om religionssaker og påser at religionens offentlige lærere følger de normer som er foreskrevet dem.

§ 17

Kongen kan gi og oppheve anordninger som angår handel, toll, næringsveier og politi; dog må de ikke stride mot konstitusjonen og de lover som Stortinget har gitt i samsvar med de etterfølgende §§ 76, 77, 78 og 79. De gjelder provisorisk til neste storting.

§ 18

Kongen lar i alminnelighet innkreve de skatter og avgifter som Stortinget pålegger.

§ 19

Kongen våker over at statens eiendommer og regalier anvendes og bestyres på den av Stortinget bestemte og for allmennvesenet nyttigste måte.

§ 20

Kongen har rett til i statsrådet å benåde forbrytere etter at dom er falt. Forbryteren kan velge om han eller hun vil motta kongens nåde eller underkaste seg den idømte straff.

I de saker som Stortinget anlegger for Riksretten, kan ingen annen benådning finne sted enn fritak for idømt livsstraff, med mindre Stortinget har gitt sitt samtykke til det.

§ 21

Kongen velger og beskikker, etter å ha hørt sitt statsråd, alle sivile, geistlige og militære embetsmenn. Disse skal før beskikkelse finne sted, sverge eller, hvis de ved lov er fritatt for edsavleggelse, høytidelig tilsi konstitusjonen og kongen lydighet og troskap; dog kan de embetsmenn som ikke er norske borgere, ved lov fritas for denne plikt. De kongelige prinser må ikke bekle sivile embeter.

§ 22

Statsministeren og statsrådets øvrige medlemmer samt statssekretærene kan uten foregående dom avskjediges av kongen etter at han har hørt statsrådets betenkning derom. Det samme gjelder for de embetsmenn som er ansatt ved statsrådets kontorer eller ved diplomatiet eller konsulatvesenet, sivile og geistlige overøvrighetspersoner, sjefene for regimenter og andre militære korps, kommandanter på festninger og høystbefalende på krigsskip. Hvorvidt pensjon bør tilstås de således avskjedigede embetsmenn, avgjøres av det neste storting. I mellomtiden nyter de to tredjedeler av sin tidligere gasje.

Andre embetsmenn kan bare suspenderes av kongen og skal da straks tiltales for domstolene. Men de må ikke avsettes uten etter dom og heller ikke forflyttes mot sin vilje.

Alle embetsmenn kan uten foregående dom avskjediges når de har nådd en aldersgrense fastsatt ved lov. Det kan bestemmes ved lov at visse embetsmenn, som ikke er dommere, kan utnevnes på åremål.

§ 23

Kongen kan meddele ordener til hvem han ønsker, til belønning for utmerkede fortjenester, og dette må offentlig kunngjøres. Men kongen kan ikke meddele annen rang eller tittel enn den som følger med ethvert embete. Ordenen fritar ingen for statsborgernes felles plikter og byrder, ei heller medfører den fortrinnsrett til statens embeter. De embetsmenn som avskjediges i nåde, beholder den tittel og rang de hadde i embetet. Dette gjelder likevel ikke statsrådets medlemmer eller statssekretærene.

Ingen personlige eller blandede arvelige privilegier må tilstås noen for ettertiden.

§ 24

Kongen velger og avskjediger etter eget omdømme sin hoffstat og sine hoffbetjenter.

§ 25

Kongen har høyeste befaling over rikets land- og sjømakt. Den må ikke forøkes eller forminskes uten Stortingets samtykke. Den må ikke overlates i fremmede makters tjeneste, og ingen fremmede makters krigsfolk, unntatt hjelpetropper imot fiendtlig overfall, må gis adgang til riket uten Stortingets samtykke.

Landvernet og de øvrige tropper som ikke kan henregnes til linjetroppene, må aldri uten Stortingets samtykke brukes utenfor rikets grenser.

§ 26

Kongen har rett til å innkalle tropper, begynne krig til forsvar av landet og slutte fred, inngå og oppheve forbund, sende og motta sendemenn.

Traktater om saker som er av særlig stor viktighet, og i alle tilfeller traktater hvis iverksettelse etter Grunnloven nødvendiggjør en ny lov eller stortingsbeslutning, blir først bindende når Stortinget har gitt sitt samtykke dertil.

§ 27

Alle statsrådets medlemmer skal, når de ikke har lovlig forfall, være nærværende i statsrådet. Ingen beslutning må tas der når ikke over halvdel av antall medlemmer er til stede.

Et medlem av statsrådet som ikke bekjenner seg til statens offentlige religion, deltar ikke i behandlingen av de saker som angår statskirken.

§ 28

Forestillinger om embetsutnevnelser og andre saker av viktighet skal foredras i statsrådet av det medlem til hvis fag de hører, og sakene skal ekspederes av ham eller henne i overensstemmelse med den beslutning som er tatt i statsrådet. Dog kan egentlige militære kommandosaker, i den utstrekning som kongen bestemmer, unntas fra behandling i statsråd.

§ 29

Forbyr lovlig forfall en statsråd å møte og foredra de saker som hører til hans eller hennes fag, skal disse foredras av en annen statsråd som kongen konstituerer.

Hindres så mange ved lovlig forfall fra å møte at ikke mer enn halvdel av det bestemte antall med-

lemmer er til stede, skal andre menn eller kvinner i nødvendig antall konstitueres til å ta sete i statsrådet.

§ 30

I statsrådet føres protokoll over alle de saker som der forhandles. De diplomatiske saker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt, innføres i en egen protokoll. På samme måte forholdes med de militære kommandosaker som i statsrådet besluttes hemmeligholdt.

Enhver som har sete i statsrådet, er pliktig til med frimodighet å si sin mening, som kongen er forpliktet til å høre. Men det er denne forbeholdt å fatte beslutning etter sitt eget omdømme.

Finner noe medlem av statsrådet at kongens beslutning er stridende mot statsformen eller rikets lover, er det en plikt å gjøre kraftige motforestillinger samt å tilføye sin mening i protokollen. Den som ikke slik har tilkjennegitt sin protest, anses å ha vært enig med kongen og er ansvarlig for dette, således som siden bestemmes, og kan av Stortinget settes under tiltale for Riksretten.

§ 31

Alle de beslutninger som kongen utferdiger, skal kontrasieres for å være gyldige. I militære kommandosaker kontrasieres beslutningene av den som har foredratt sakene, men ellers av statsministeren eller, hvis han eller hun ikke har vært til stede, av det første av statsrådets tilstedeværende medlemmer.

§ 32

De beslutninger som fattes av regjeringen under kongens fravær, utferdiges i kongens navn og undertegnes av statsrådet.

§ 33

(Opphevet ved beslutn. 12. aug. (24. okt.) 1908.)

§ 34

Kongen gir bestemmelser om titler for dem som er arveberettiget til kronen.

§ 35

Så snart tronarvingen har fylt 18 år, er han eller hun berettiget til å ta sete i statsrådet, dog uten stemme eller ansvar.

§ 36

En til Norges krone arveberettiget prins eller prinsesse må ikke gifte seg uten kongens tillatelse. Heller ikke må han eller hun motta noen annen krone eller regjering uten kongens og Stortingets samtykke.

Til Stortingets samtykke fordres to tredjedeler av stemmene.

Handler han eller hun i strid med dette, taper vedkommende så vel som etterkommerne retten til Norges trone.

§ 37

De kongelige prinser og prinsesser skal for sine personer ikke stå til ansvar for andre enn kongen eller hvem han forordner til dommer over dem.

§ 38

(Opphevet ved beslutn. 18. nov. 1905.)

§ 39

Dør kongen og tronfølgeren ennå er umyndig, skal statsrådet straks sørge for å innkalle Stortinget.

§ 40

Inntil Stortinget er forsamlet og har anordnet regjeringen under kongens mindreårighet, forestår statsrådet rikets bestyrelse med iakttagelse av Grunnloven.

§ 41

Er kongen fraværende fra riket uten å være i felt, eller er han så syk at han ikke kan ivareta regjeringen, skal den som er nærmest arveberettiget til tronen, forestå regjeringen som kongemaktens midlertidige utøver, så fremt han eller hun har oppnådd den for kongen fastsatte myndighetsalder. I motsatt fall forestår statsrådet rikets bestyrelse.

§ 42

(Opphevet ved beslutn. 18. nov. 1905.)

§ 43

Valget av formyndere som skal bestyre regjeringen for den umyndige konge, skal foretas av Stortinget.

§ 44

Den prins eller prinsesse som i de tilfeller som er anført i § 41, forestår regjeringen, skal avlegge følgende ed for Stortinget: «Jeg lover og sverger å ville forestå regjeringen i overensstemmelse med konstitusjonen og lovene, så sant hjelpe meg Gud den allmektige og allvitende!»

Holdes ikke storting på den tid, nedlegges eden i statsrådet og tilstilles siden neste storting.

Den prins eller prinsesse som en gang har avlagt eden, gjentar den ikke senere.

§ 45

Så snart formyndernes statsstyrelse opphører, skal de overfor kongen og Stortinget avlegge regnskap for den.

§ 46

Unnlater vedkommende i overensstemmelse med § 39 straks å sammenkalle Stortinget, da påligger det Høyesterett som en ubetinget plikt så snart fire uker er forløpt, å foranstalte denne sammenkalling.

§ 47

Bestyrelsen av den umyndige konges oppdragelse bør, hvis begge foreldrene er døde og ingen av dem har etterlatt noen skriftlig bestemmelse derom, fastsettes av Stortinget.

§ 48

Er kongestammen utdødd og ingen tronfølger utkåret, da skal en ny konge eller dronning velges av Stortinget. I mellomtiden forholdes med den utøvende makt etter § 40.

C

Om borgerrett og den lovgivende makt

§ 49

Folket utøver den lovgivende makt ved Stortinget.

§ 50

Stemmeberettigede ved stortingsvalg er de norske borgere, menn eller kvinner, som senest i det år valgtinget holdes, har fylt 18 år.

I hvilken utstrekning dog norske borgere som på valgdagen er bosatt utenfor riket, men oppfyller foranstående betingelser, er stemmeberettigede, fastsettes ved lov.

Regler om stemmerett for ellers stemmeberettigede personer som på valgdagen åpenbart lider av alvorlig sjelelig svekkelse eller nedsatt bevissthet, kan fastsettes ved lov.

§ 51

Regler om manntallsføringen og om innføringen av de stemmeberettigede i manntallet fastsettes ved lov.

§ 52

(Opphevet ved grlbest. 26. okt. 1954.)

§ 53

Stemmerett tapes

- a) ved domfellelse for straffbare handlinger overensstemmende med hva som bestemmes i lov derom,
- b) ved å gå i fremmed makts tjeneste uten regjeringens samtykke.

§ 54

Valgtingene holdes hvert fjerde år. De skal være tilendebrakt innen september måneds utgang.

§ 55

Valgtingene bestyres på den måte som ved lov fastsettes. Stridigheter om stemmerett avgjøres av valgstyret, hvis kjennelse kan innankes for Stortinget.

§ 56

(Opphevet ved grlbest. 23. mars 1972.)

§ 57

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge, fastsettes til 169.

Riket inndeles i 19 valgdistrikter.

150 av stortingsrepresentantene blir å velge som distriktsrepresentanter og de øvrige 19 som utjevningsrepresentanter.

Ethvert valgdistrikt skal ha 1 utjevningsmandat.

Det antall stortingsrepresentanter som blir å velge fra hvert valgdistrikt, bestemmes på grunnlag av en beregning av forholdet mellom hvert distrikts antall innbyggere samt areal, og hele rikets antall innvånere samt dets areal, når hver innvåner gir 1 poeng og hver kvadratkilometer gir 1,8 poeng. Beregningen blir å foreta hvert 8. år.

Nærmere bestemmelser om rikets inndeling i valgdistrikter og stortingsmandatenes fordeling på valgdistrikter fastsettes ved lov.

§ 58

Valgtingene avholdes særskilt for hver kommune. På valgtingene stemmes det direkte på stortingsrepresentanter med vararepresentanter for hele valgdistriktet.

§ 59

Valget av distriktsrepresentanter foregår som forholdstallsvalg, og mandatene fordeles mellom partiene etter nedenstående regler.

De sammenlagte stemmetall for hvert parti innenfor de enkelte valgdistrikter blir å dele med 1,4; 3; 5; 7 og således videre inntil stemmetallet er delt så mange ganger som det antall mandater vedkom-

mende parti kan forventes å få. Det parti som etter det foranstående får den største kvotient, tildeles det første mandat, mens det neste mandat tilfaller det parti som har den nest største kvotient, og således videre inntil alle mandater er fordelt.

Listeforbund er ikke tillatt.

Utjevningsmandatene fordeles mellom de i utjevningen deltagende partier på grunnlag av forholdet mellom de sammenlagte stemmetall for de enkelte partier i hele riket i det øyemed å oppnå størst mulig forholdsmessighet partiene imellom. Ved en tilsvarende anvendelse for hele riket og for de i utjevningen deltagende partier av reglene om fordeling av distriktsmandatene angis hvor mange stortingsmandater hvert parti i alt skal ha. Partiene får seg deretter tildelt så mange utjevningsmandater at de til sammen med de allerede tildelte distriktsmandater utgjør et så stort antall stortingsmandater som vedkommende parti etter den foranstående angivelse skal ha. Har et parti allerede ved fordelingen av distriktsmandatene fått et større antall mandater enn hva det etter foranstående angivelse skal ha, skal det foretas ny fordeling av utjevningsmandatene utelukkende mellom de andre partier, således at det bortses fra det stemmetall og de distriktsmandater som det førstnevnte parti har oppnådd.

Intet parti kan tildeles noe utjevningsmandat med mindre det har fått minst 4 prosent av det samlede stemmetall for hele riket.

Nærmere bestemmelser om fordelingen av partiens utjevningsmandater på valgdistriktene fastsettes ved lov.

§ 60

Hvorvidt og under hvilke former de stemmeberettigede kan avgi sine stemmesedler uten personlig fremmøte på valgtingene, bestemmes ved lov.

§ 61

Ingen kan velges til representant uten å være stemmeberettiget.

§ 62

De tjenestemenn som er ansatt ved statsrådets kontorer, statssekretærene og de politiske rådgivere unntatt, kan ikke velges til representanter. Det samme gjelder Høyesteretts medlemmer og de tjenestemenn som er ansatt ved diplomatiet eller konsulatvesenet.

Statsrådets medlemmer kan ikke møte som representanter på Stortinget så lenge de har sete i statsrådet. Heller ikke kan statssekretærene møte som representanter så lenge de bekler sine embeter, og de politiske rådgivere ved statsrådets kontorer kan ikke møte på Stortinget så lenge de innehar sine stillinger.

§ 63

Enhver som velges til representant, er pliktig til å motta valget, med mindre

- a) han eller hun er valgt utenfor det valgdistrikt der vedkommende er stemmeberettiget,
- b) han eller hun har møtt som representant på alle storting etter forrige valg,
- c) (opphevet)
- d) han eller hun er medlem av et politisk parti og er valgt på en valgliste som utgår fra et annet parti.

Regler for innen hvilken tid og på hvilken måte den som har rett til å nekte valg, skal gjøre denne rett gjeldende, fastsettes ved lov.

Det skal likeledes bestemmes ved lov innen hvilken tid og på hvilken måte en som velges til representant for to eller flere valgdistrikter, skal avgi erklæring om hvilket valg han eller hun vil motta.

§ 64

De valgte representanter forsynes med fullmakter hvis lovlighet bedømmes av Stortinget.

§ 65

Enhver representant og innkalt vararepresentant får av statskassen godtgjørelse bestemt ved lov for reiseomkostninger til og fra Stortinget og fra Stortinget til sitt hjem og tilbake igjen under ferier av minst 14 dagers varighet.

Dessuten tilkommer det ham eller henne godtgjørelse, bestemt ved lov, for vedkommendes deltagelse i Stortinget.

§ 66

Representantene er på sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der befriet fra personlig heftelse, med mindre de gripes i offentlige forbrytelser. Heller ikke kan de utenfor Stortingets forsamlinger trekkes til ansvar for sine ytrede meninger der. Etter den der vedtatte orden er enhver pliktig til å rette seg.

§ 67

De på forannevnte måte valgte representanter utgjør kongeriket Norges Storting.

§ 68

Stortinget trer sammen i alminnelighet den første hverdag i oktober måned hvert år i rikets hovedstad, med mindre kongen på grunn av overordentlige omstendigheter, for eksempel fiendtlig innfall eller smittsom syke, bestemmer et møtested i en annen kjøpstad i riket. En slik bestemmelse må da betimelig bekjentgjøres.

§ 69

Når Stortinget ikke er samlet, kan det sammenkalles av kongen dersom han finner det nødvendig.

§ 70

(Opphevet ved grlbest. 13. juli 1990 nr. 550.)

§ 71

Stortingets medlemmer fungerer i sammenhengende fire år.

§ 72

(Opphevet ved grlbest. 13. juli 1990 nr. 550.)

§ 73

Stortinget utnevner en president, fem visepresidenter og to sekretærer. Storting kan ikke holdes med mindre minst halvdelen av dets medlemmer er til stede. Grunnlovsforslag kan behandles bare dersom minst to tredjedeler av Stortingets medlemmer er til stede.

§ 74

Så snart Stortinget har konstituert seg, åpner kongen eller den han beskikker, dets forhandlinger med en tale der han underretter det om rikets tilstand og de forhold som han især ønsker å lede Stortingets oppmerksomhet mot. Ingen deliberasjon må finne sted i kongens nærvær.

Når Stortingets forhandlinger er åpnet, har statsministeren og statsrådene rett til å møte i Stortinget og på linje med dets egne medlemmer, dog uten å avgi stemme, delta i forhandlingene for så vidt disse holdes for åpne dører, men i de saker som forhandles for lukkede dører, bare for så vidt Stortinget måtte tilstede det.

§ 75

Det tilkommer Stortinget

- a) å gi og oppheve lover; å pålegge skatter, avgifter, toll og andre offentlige byrder, som dog ikke gjelder ut over 31. desember i det nærmest påfølgende år, med mindre de uttrykkelig fornyes av et nytt storting;
- b) å oppta lån på rikets kreditt;
- c) å føre oppsyn med rikets pengevesen;
- d) å bevilge de pengesummer som er nødvendige for å dekke statens utgifter;
- e) å bestemme hvor mye som årlig skal utbetales kongen til hans hoffstat, og fastlegge den kongelige families apanasje, som imidlertid ikke må bestå i faste eiendommer;
- f) å la seg forelegge statsrådets protokoller og alle offentlige innberetninger og papirer;

- g) å la seg meddele de forbund og traktater som kongen på statens vegne har inngått med fremmede makter;
- h) å kunne fordre enhver til å møte for seg i statssaker, kongen og den kongelige familie unntatt; dog gjelder denne unntagelse ikke for de kongelige prinser og prinsesser for så vidt de måtte bekle embeter;
- i) å revidere midlertidige gasje- og pensjonslister og gjøre de forandringer i dem som Stortinget finner nødvendige;
- j) å utnevne fem revisorer som årlig skal gjennomse statens regnskaper og bekjentgjøre ekstrakter av dem ved trykken; regnskapene skal tilstilles disse revisorer innen seks måneder etter utgangen av det år som Stortingets bevilgninger er gitt for; samt å treffe bestemmelser angående ordningen av desisjonsmyndigheten overfor statens regnskapsbetjenter;
- k) å utnevne en person som ikke er medlem av Stortinget, til på en måte som er nærmere bestemt i lov, å ha innseende med den offentlige forvaltning og alle som virker i dens tjeneste, for å søke å sikre at det ikke øves urett mot den enkelte borger;
- l) å naturalisere fremmede.

§ 76

Enhver lov skal først foreslås på Stortinget enten av dets egne medlemmer eller av regjeringen ved en statsråd.

Etter at forslaget der er antatt, skal ny deliberasjon finne sted i Stortinget, som enten godkjenner eller forkaster det. I siste tilfelle skal forslaget, med de av Stortinget tilføyde anmerkninger, på ny tas under overveielse av Stortinget, som enten henlegger forslaget eller antar det med de nevnte anmerkninger.

Mellom hver slik deliberasjon må det gå minst tre dager.

§ 77

Når en lovbeslutning to på hinannen følgende ganger er bifalt av Stortinget, sendes det til kongen med anmodning om hans sanksjon.

§ 78

Godtar kongen lovbeslutningen, forsyner han den med sin underskrift, hvorved den blir lov.

Godtar han den ikke, sender han den tilbake til Stortinget med den erklæring at han for tiden ikke finner det tjenlig å sanksjonere den. I dette tilfelle må beslutningen ikke mer av det da samlede storting forelegges kongen.

§ 79

Er en lovbeslutning blitt uforandret antatt av to storting, sammensatt etter to på hinannen følgende valg og innbyrdes adskilt ved minst to mellomliggende storting, uten at avvikende lovbeslutning i mellomtiden fra den første til den siste antagelse er fattet av noe storting, og den da forelegges kongen med begjæring om at Hans Majestet ikke vil nekte en lovbeslutning sin sanksjon, som Stortinget etter det modneste overlegg anser for gagnlig, så blir den lov selv om kongens sanksjon ikke påfølger innen Stortinget adskilles.

§ 80

Stortinget forblir samlet så lenge det finner det nødvendig, og innstiller forhandlingene når det har tilendebrakt sine forretninger.

I overensstemmelse med Stortingets forretningsorden kan forhandlingene gjenopptas, men de opphører senest siste hverdag i september måned.

Innen denne tid meddeler kongen sin resolusjon på de lovbeslutninger som ikke allerede er avgjort, ved enten å stadfeste eller å forkaste dem. Alle de som han ikke uttrykkelig antar, anses for av ham å være forkastet.

§ 81

Alle lover (de i § 79 unntatt) utferdiges i kongens navn, under Norges rikes segl og i følgende uttrykk: «Vi N.N. gjør vitterlig: at Oss er blitt forelagt Stortingets beslutning, av dato sålydende: (her følger beslutningen). Ti har Vi antatt og bekreftet, likesom Vi her ved antar og bekrefter samme som lov, under Vår hånd og rikets segl.»

§ 82

Regjeringen skal meddele Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den fremlegger. Intet medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger for Stortinget eller dets organer.

§ 83

Stortinget kan innhente Høyesteretts betenkning om juridiske emner.

§ 84

Stortinget holdes for åpne dører, og dets forhandlinger kunngjøres ved trykken, unntatt i de tilfeller hvor det motsatte bestemmes ved stemmeflertall.

§ 85

Den som adlyder en befaling hvis hensikt er å forstyrre Stortingets frihet og sikkerhet, gjør seg dermed skyldig i forræderi mot fedrelandet.

D

Om den dømmende makt

§ 86

Riksretten dømmer i første og siste instans i de saker som Stortinget anlegger mot statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer for straffbart eller annet rettsstridig forhold når de har brutt sine konstitusjonelle plikter.

De nærmere regler for Stortingets påtale etter denne paragraf fastsettes ved lov. Dog kan det ikke settes kortere foreldelsesfrist enn 15 år for adgangen til å gjøre ansvar gjeldende ved tiltale for Riksretten.

Dommere i Riksretten er 6 medlemmer valgt av Stortinget og de 5 etter embetsalder eldste, fast utnevnte medlemmer av Høyesterett, deriblant Høyesteretts justitiarius. Stortinget velger medlemmene og stedfortrederne for 6 år. Et medlem av statsrådet eller Stortinget kan ikke velges til medlem av Riksretten. I Riksretten har Høyesteretts justitiarius forsetet.

Den som har tatt sete i Riksretten som valgt av Stortinget, uttrer ikke av retten om den tid han eller hun er valgt for, utløper før Riksrettens behandling av saken er tilendebrakt. Heller ikke en høyesterettsdommer som er medlem av Riksretten, uttrer av retten selv om han eller hun fratrer som medlem av Høyesterett.

§ 87

De nærmere forskrifter om sammensetningen av Riksretten og saksbehandlingen fastsettes ved lov.

§ 88

Høyesterett dømmer i siste instans. Dog kan innskrenkninger i adgangen til å få Høyesteretts avgjørelse bestemmes ved lov.

Høyesterett skal bestå av en justitiarius og minst fire andre medlemmer.

§ 89

(Opphevet ved grlbest. 17. des. 1920; jf. grlbest. 7. juli 1913.)

§ 90

Høyesteretts dommer kan i intet tilfelle påankes.

§ 91

Ingen kan beskikkes til medlem av Høyesterett før han eller hun er 30 år gammel.

E

Alminnelige bestemmelser

§ 92

Til embeter i staten må utnevnes bare de norske borgere, menn eller kvinner, som taler landets språk, samt

- a) enten er født i riket av foreldre som på det tidspunkt var norske statsborgere,
- b) eller er født i utlandet av norske foreldre som på den tid ikke var statsborgere i noe annet land,
- c) eller heretter oppholder seg i riket i ti år,
- d) eller blir naturalisert av Stortinget.

Dog kan andre beskikkes til lærere ved Universitetet og de lærde skoler, til leger og til konsulere på fremmede steder.

§ 93

For å sikre den internasjonale fred og sikkerhet eller fremme internasjonal rettsorden og samarbeid kan Stortinget med tre fjerdedels flertall samtykke i at en internasjonal sammenslutning som Norge er tilsluttet eller slutter seg til, på et saklig begrenset område skal ha rett til å utøve beføyelser som etter denne Grunnlov ellers tilligger statens myndigheter, dog ikke beføyelse til å forandre denne Grunnlov. Når Stortinget skal gi sitt samtykke, bør, som ved behandling av grunnlovsforslag, minst to tredjedeler av dets medlemmer være til stede.

Bestemmelsene i denne paragraf gjelder ikke ved deltagelse i en internasjonal sammenslutning hvis beslutninger bare har rent folkerettslig virkning for Norge.

§ 94

En ny alminnelig sivil og kriminal lovbok skal besørges utgitt på første eller, om dette ikke er mulig, på annet ordentlige storting. Inntil da blir statens någjeldende lover i kraft, for så vidt de ikke strider mot denne Grunnlov eller de provisoriske anordninger som i mellomtiden måtte bli gitt.

De nåværende permanente skatter vedblir likeledes til neste storting.

§ 95

Ingen dispensasjoner, protektorier, moratorier eller oppreisninger må bevilges etter at den nye alminnelige lov er satt i kraft.

§ 96

Ingen kan dømmes uten etter lov eller straffes uten etter dom. Pinlig forhør må ikke finne sted.

§ 97

Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft.

§ 98

Med sportler som betales til rettens betjenter, bør ingen avgifter til statskassen være forbundet.

§ 99

Ingen må fengslig anholdes uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som loven foreskriver. For uberettiget arrest eller ulovlig opphold står vedkommende den fengslede til ansvar.

Regjeringen er ikke berettiget til anvendelse av militær makt mot statens borgere, uten etter de i lovgivningen bestemte former, med mindre noen forsamling måtte forstyrre den offentlige ro og den ikke øyeblikkelig adskilles etter at de artikler i landsloven som angår opprør, tre ganger er opplest for den av den sivile øvrighet.

§ 100

Ytringsfrihet bør finne sted.

Ingen kan holdes rettslig ansvarlig for å ha meddelt eller mottatt opplysninger, ideer og budskap med mindre det lar seg forsvare holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelse i sannhetssøken, demokrati og individets frie meningsdannelse. Det rettslige ansvar bør være foreskrevet i lov.

Frimodige ytringer om statsstyret og hvilken som helst annen gjenstand er tillatt for enhver. Det kan bare settes klart definerte grenser for denne rett der særlig tungtveiende hensyn gjør det forsvarlig holdt opp imot ytringsfrihetens begrunnelser.

Forhåndssensur og andre forebyggende forholdsregler kan ikke benyttes med mindre det er nødvendig for å beskytte barn og unge mot skadelig påvirkning fra levende bilder. Brevsensur kan ikke settes i verk uten i anstalter.

Enhver har rett til innsyn i statens og kommunenes dokumenter og til å følge forhandlingene i rettsmøter og folkevalgte organer. Det kan i lov fastsettes begrensninger i denne rett ut fra hensyn til personvern og av andre tungtveiende grunner.

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for en åpen og opplyst offentlig samtale.

§ 101

Nye og bestandige innskrenkninger i næringsfriheten må ikke tilstedes noen for fremtiden.

§ 102

Husundersøkelser må ikke finne sted unntatt i kriminelle tilfeller.

§ 103

Fristed innrømmes ikke dem som heretter går konkurs.

§ 104

Jord og boslodd kan ikke forbrytes.

§ 105

Fordrer statens tarv at noen må avgi sin rørlige eller urørlige eiendom til offentlig bruk, så bør han eller hun ha full erstatning av statskassen.

§ 106

Så vel kjøpesummer som inntekter av det gods som er benefisert geistligheten, skal bare anvendes til geistlighetens beste og til opplysningens fremme. Milde stiftelsers eiendommer skal bare anvendes til gagn for disse.

§ 107

Odels- og åsetesretten må ikke oppheves. De nærmere betingelser for hvordan den skal bestå til støtte for staten og til gagn for landallmuen, fastsettes av det første eller annet følgende storting.

§ 108

Ingen grevskaper, baronier, stamhus og fideikommissar må for ettertiden opprettes.

§ 109

Enhver statens borger er i alminnelighet like forpliktet til i en viss tid å verne om sitt fedreland, uten hensyn til fødsel eller formue.

Anvendelsen av denne grunnsetning og de innskrenkninger den bør undergå, bestemmes ved lov.

§ 110

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at ethvert arbeidsdyktig menneske kan skaffe seg utkomme ved sitt arbeid.

Nærmere bestemmelser om ansattes medbestemmelsesrett på sin arbeidsplass fastsettes ved lov.

§ 110 a

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

§ 110 b

Enhver har rett til et miljø som sikrer sunnhet, og til en natur hvis produksjonsevne og mangfold bevares. Naturens ressurser skal disponeres ut fra en lang-

siktig og allsidig betraktning som ivaretar denne rett også for etterslekten.

For å ivareta denne rett i henhold til foregående ledd er borgerne berettiget til kunnskap om naturmiljøets tilstand og om virkningene av planlagte og iverksatte inngrep i naturen.

Statens myndigheter gir nærmere bestemmelser for å gjennomføre disse grunnsetninger.

§ 110 c

Det påligger statens myndigheter å respektere og sikre menneskerettighetene.

Nærmere bestemmelser om gjennomføringen av traktater herom fastsettes ved lov.

§ 111

Det norske flaggs form og farger bestemmes ved lov.

§ 112

Viser erfaring at noen del av denne kongeriket Norges Grunnlov bør forandres, skal forslag derom fremsettes på første, annet eller tredje storting etter et nytt valg og kunngjøres ved trykken. Men det tilkommer først det første, annet eller tredje storting etter neste valg å bestemme om den foreslåtte forandring bør finne sted eller ei. Dog må en slik forandring aldri motsi denne Grunnlovs prinsipper, men bare angå slike modifikasjoner i enkelte bestemmelser som ikke forandrer denne konstitusjons ånd, og to tredjedeler av Stortinget bør være enige i en slik forandring.

En således vedtatt grunnlovsbestemmelse underskrives av Stortingets president og sekretær og sendes kongen til kunngjøring ved trykken som gjeldende bestemmelse i kongeriket Norges Grunnlov.»

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Jette F. Christensen, Martin Kolberg og Marit Nybakk, fra Fremskrittspartiet, lederen Anders Anundsen, Ulf Erik Knudsen og Øyvind Vaksdal, fra Høyre, Per-Kristian Foss, fra Sosialistisk Venstreparti, Hallgeir H. Langeland, fra Senterpartiet, Per Olaf Lundteigen, fra Kristelig Folkeparti, Geir Jørgen Bekkevold, og fra Venstre, Trine Skei Grande, viser til grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen og Finn-Erik Vinje om språklig fornyelse av Grunnloven, Dokument nr. 12:16 (2007–2008).

Komiteen deler forslagsstillernes syn på at Grunnlovens gammelmodige dansk-norske språk-

drakt fra 1903 er vanskelig å lese i dag. Grunnloven bør moderniseres rent språklig for å bli et enda mer levende dokument i det norske folkestyret.

Komiteen trekker fram at den norske Grunnloven er den nest eldste konstitusjonen i kontinuerlig bruk i verden. Den har blitt endret mange ganger siden 1814, men har likevel utgjort en stabiliserende kraft i norsk historie. En gjennomgående språklig oppgradering av Grunnloven har skjedd en gang før, og komiteen understreker at denne type moderniseringer ikke er i strid med Grunnlovens ånd. I perioder har språklige endringer vært en ren administrativ sak, mens Stortinget i det siste har behandlet enhver språklig endring som en grunnlovsendrings-sak etter Grunnloven § 112.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet mener at Grunnloven må foreligge i begge de to offisielle målformene i Norge, bokmål og nynorsk. Av denne grunn alene avviser derfor disse medlemmer forslaget fra Hagen og Vinje. Det er urimelig at Grunnloven bare foreligger på én av de offisielle målformene i Norge. Det er ikke et tungtveiende argument at Grunnloven med versjoner på begge målformer kan medføre juridisk tolkningsstrid. En rekke land har grunnloven formulert i ulike språk. Canada, Finland og Sveits er eksempler på flerspråklige land der konstitusjonen på en selvsagt og juridisk uproblematisk måte foreligger på landenes forskjellige offisielle språk – språk med betydelig større forskjell seg i mellom enn mellom skriftspråkene bokmål og nynorsk.

Disse medlemmer ber Presidentskapet legge til rette for å utarbeide Grunnloven i tidsriktig skriftspråk på begge målformer, én versjon på bokmål og én versjon på nynorsk. Disse medlemmer legger til grunn at Stortinget ser de to versjonene som likestilte på alle vis, at den språklige moderniseringen ikke endrer realitetene i Grunnloven og at de to nye versjonene skal forholde seg til nøyaktig samme konstitusjonelle tolkningstradisjon. Disse medlemmer forutsetter at både nødvendig juridisk og filologisk kompetanse blir benyttet, og at de oppdaterte versjonene blir fremmet som grunnlovsforslag før fristen for å fremme slike forslag går ut 28. september 2012. Derved kan grunnlovsendringene behandles tidlig i kommende stortingsperiode slik at den språklige fornyede Grunnloven på begge målformer kan foreligge til 200-årsjubileet for Grunnloven i 2014.

Disse medlemmer mener dagens ordning med obligatorisk språksikring av grunnlovsforslag bør videreføres og tilpasses den nye ordningen med Grunnloven på begge målformer, slik at den settes i

stand til å påse at også alle nye grunnlovsforslag heretter blir formulert på korrekt bokmål og nynorsk.

Disse medlemmer vil ikke bifalle forslaget i Dokument nr. 12:16 (2007–2008) og fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber Presidentskapet bidra til å få utarbeidet oppdaterte språklige versjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk. I dette arbeidet skal det legges til grunn at de to versjonene skal være likestilte og at den språklige moderniseringen ikke skal endre realiteten i den gamle (någjeldende) Grunnloven. De nye versjonene må foreligge slik at de kan fremmes som grunnlovsforslag innen 28. september 2012. Stortinget bør tilstrebe å få vedtatt de to nye utgavene i jubileumsåret 2014.»

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet viser til at Grunnloven etter vedtakelsen i 1814 var ment som et viktig dokument i folks hverdag. Grunnloven ble blant annet hengt opp i alle landets klasserom. Disse medlemmer viser til at en grunnlov på veggen i et klasserom i dag neppe ville hatt særlig opplysende virkning på elevene. Språkbarrierene mellom dagens skriftspråk og dagligtale og Grunnlovens språkform er store. Det har over tid vært mange som har etterlyst en debatt om språklig fornyelse av Grunnloven.

Disse medlemmer vil også understreke at det språket som er i dagens grunnlov ikke stammer fra 1814, men er resultat av en større språklig fornyelse i 1903. Disse medlemmer mener denne språkreformen understreker viktigheten av at Grunnloven gjennomgår språklig fornyelse fra tid til annen, slik at en sikrer borgerne en reell mulighet til å forstå deres egen grunnlov uten at det må omfattende tolkningsarbeid og undersøkelser til for å finne ut hva bestemmelsen er ment å beskytte eller sikre. Disse medlemmer mener det er særlig viktig sett i lys av den forestående diskusjonen om Menneskerettighetenes plass i Grunnloven. Dersom Grunnloven i større grad enn i dag skal sikre borgerne rettigheter, er det en viktig forutsetning at borgerne kan tyde disse rettighetene ut fra teksten i Grunnloven.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet og Høyre mener grunnlovsforslagene i Dokument nr. 12:16 (2007–2008), imøtekommer behovet for språklig fornyelse av Grunnloven på en god måte, og kanskje kan Grunnloven igjen få en mer sentral plassering i skolens arbeid med Kongeriket Norges viktigste dokument på en forståelig måte.

Disse medlemmer har merket seg at enkelte kritikere hevder det er fare for at den språklige fornyelsen også vil ha virkning på innholdet og viser til at

selv mindre språklige endringer kan endre betydningen, innholdet og tolkningen av en paragraf. Disse medlemmer viser til at komiteen har avholdt åpen høring om forslaget hvor nettopp dette spørsmålet var sentralt. Et samlet juridisk miljø, i høringen helt uten unntak, avviser den problemstillingen fullstendig. Komiteen fant ingen jurister ved universitetsmiljøene i landet som kunne delta i høringen og støtte kritikernes syn. Disse medlemmer merker seg at kritiske legfolk heller ikke har funnet relevant juridisk dokumentasjon eller støtte til deres fortolkning.

Disse medlemmer viser til at lovgiver har et selvstendig ansvar for å vurdere konsekvensene av eventuelle grunnlovsendringer, men understreker at Grunnloven ikke bare er et politisk dokument, men i høyeste grad også et juridisk dokument. I den forbindelse vil disse medlemmer legge til grunn vurderingene til de juridiske professorer og kyndige som deltok i komiteens høring og mener å kunne konstatere at det ikke er noen reell fare for at Grunnlovens innhold vil bli endret ved den foreslåtte språklige revisjon.

Disse medlemmer understreker også at det ikke vil være noen tvil om Stortingets mening om dette spørsmålet. Ved tolkning av Grunnlovens bestemmelser tillegges Stortingets oppfatning også på vedtakelsestidspunktet vesentlig vekt, og det er ingen grunn til å tro at Høyesterett vil endre dette tolkningsutgangspunktet etter en språklig fornyelse av Grunnloven som alle partier er enige om ikke skal ha noen ny juridisk virkning om forslaget blir vedtatt.

Disse medlemmer viser til at andre kritikere av forslaget mener det ikke er behov for en språklig endring uten at det også gjennomføres en fullstendig modernisering av Grunnlovens innhold. Disse medlemmer vil peke på at det er en annen debatt og at språklig fornyelse i seg selv vil bidra til å redusere avstanden mellom folk og Grunnlov. Disse medlemmer mener det i seg selv er et viktig utgangspunkt for et demokrati at landets viktigste dokument er skrevet i en forståelig språkdrakt.

Disse medlemmer bifaller på denne bakgrunn forslaget i Dokument nr. 12:16 (2007–2008).

Disse medlemmer viser videre til at det er lagt frem krav om at Grunnloven bør skrives både i bokmålsform og på nynorsk. Disse medlemmer har forståelse for et slikt syn, men mener det ikke bør stå i veien for at en kan vedta det fremlagte forslag nå, for så i neste periode få vedtatt en nynorsk versjon. Disse medlemmer vil imidlertid bidra til å samle størst mulig støtte til språklig fornyelse av Grunnloven og vil derfor subsidiært gå inn for at en igangsetter arbeidet med å fremme nytt forslag til grunnlovsendringer som medfører at en kan få Grunnloven i begge språkdrakter.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti og Venstre viser til at Grunnloven er det øverste rettslige grunnlag i Norge. Både vanlige vedtak og lovvedtak som fattes i Stortinget, blir iblant prøvet rettslig mot Grunnloven.

Komiteens medlem fra Kristelig Folkeparti vil peke på at i noen tilfeller kan det være et skjønnsspørsmål hva som er eller ikke er en språklig endring av Grunnloven. Selv mindre språklige endringer kan endre betydningen og innholdet i en paragraf, og dermed også tolkningen av den.

Dette medlem har merket seg at det foreliggende forslag er en full modernisering av språket i hele Grunnloven. Kristelig Folkepartis stortingsgruppe mener gjeldende språkform bør beholdes. Dette medlem vil på denne bakgrunn stemme imot forslagene til endringer.

Komiteens medlem fra Venstre er enig i at Grunnloven bør moderniseres. Dette medlem mener imidlertid at utfordringen med den eksisterende Grunnlov ikke bare er et tungt språk, men at Norge har sakkert akterut innholdsmessig i forhold til andre lands konstitusjoner. Dette medlem viser til komiteens behandling av Dokument 8:87 S (2010–2011) hvor dette medlem blant annet trakk fram at Grunnloven av 1814 sier svært lite om dagens konstitusjonelle system og at den således ikke gir et riktig bilde av dagens statsrett.

Dette medlem viser til at Grunnloven er sporadisk redigert i snart 200 år og at loven i dag er fragmentert og lite helhetlig. Dette medlem mener en språklig redigering eller flere sporadiske endringer ikke vil bøte på dette. Tvert imot tror dette medlem at ytterligere endringer og språklig redigering vil forverre en situasjon som allerede eksisterer, nemlig at vår konstitusjon framstår som et umoderne symbol i stedet for en rettskilde av høyeste rang. Dette medlem vil på denne bakgrunn ikke bifalle forslaget i Dokument nr. 12:16 (2007–2008). I stedet vil dette medlem at Grunnloven skal revideres full-

stendig, slik at dagens konstitusjonelle situasjon lovfestes, grunnleggende menneskerettigheter inkluderes og språket fornyes og gjøres lettere tilgjengelig slik at borgernes rettssikkerhet bedres.

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet:

Forslag 1

Stortinget ber Presidentskapet bidra til å få utarbeidet oppdaterte språklige versjoner av Grunnloven på bokmål og nynorsk. I dette arbeidet skal det legges til grunn at de to versjonene skal være likestilte og at den språklige moderniseringen ikke skal endre realiteten i den gamle (någjeldende) Grunnloven. De nye versjonene må foreligge slik at de kan fremmes som grunnlovsforslag innen 28. september 2012. Stortinget bør tilstrebe å få vedtatt de to nye utgavene i jubileumsåret 2014.

Forslag fra Fremskrittspartiet og Høyre:

Forslag 2

Dokument nr. 12:16 (2007–2008) Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen og Finn Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Carl I. Hagen, om språklig fornyelse av Grunnloven – bifalles.

Komiteens tilråding

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og råår Stortinget til å gjøre slikt

v e d t a k :

Dokument nr. 12:16 (2007–2008) Grunnlovsforslag fra Carl I. Hagen og Finn-Erik Vinje, vedtatt til fremsettelse av Carl I. Hagen, om språklig fornyelse av Grunnloven – bifalles ikke.

Oslo, i kontroll- og konstitusjonskomiteen, den 3. mai 2012

Anders Anundsen

leder

Per Olaf Lundteigen

ordfører

